

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Боротьба зі злочинністю в будь-якій країні здійснюється у двох головних напрямках: шляхом застосування покарання до осіб, які вже вчинили злочинні діяння, і попередження ще не вчинених злочинів [4, с. 148]. Кримінальний кодекс України 2001 р. значно розширив перелік діянь, за вчинення яких у сфері економіки настає кримінальна відповідальність. Але факт віднесення того чи іншого діяння до злочинів не завжди стримує громадян від неправомірної поведінки, що підтверджує зростання злочинності в царині економіки за часів незалежності України. У зв'язку з цим цілком правильним є те, що боротьба зі злочинністю, у тому числі й у сфері економіки, на рівні держави повинна постійно прогнозуватися і плануватися на майбутнє, необхідно створювати належне правове поле для діяльності суб'єктів попередження, тобто остання має постійно контролюватися й координуватися. Між тим детальний аналіз законодавства з цих питань, за винятком деяких аспектів у працях окремих учених [Див.: 1; 6-9], не проводився.

Найбільш вагомим нормативно-правовим актом цього планування слід назвати Державну програму боротьби зі злочинністю, затверджену постановою Верховної Ради України від 25 червня 1993 р., № 3325-ХІІ, яка була першим таким програмним документом як за часів Радянського Союзу, так і в роки незалежності України. Поряд з організаційно-правовими заходами, заходами щодо профілактики правопорушень, зміцнення громадського порядку й безпеки, кадрового й матеріально-технічного забезпечення правоохоронної діяльності у Програмі містився й окремий розділ стосовно боротьби з організованою злочинністю і злочинністю в економіці, який налічував 32 пункти різних заходів, виконання яких було покладено на суб'єктів попереджувальної діяльності різного рівня. Як бачимо, разом із заходами, спрямованими на протидію загальнокримінальній злочинності, уперше на рівні держави було окреслено й коло питань щодо боротьби з окремими видами злочинності, у тому числі й у царині економіки. Уже в липні 1993 р. відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 5 липня, № 510 на

базі служби захисту економіки від злочинних посягань МВС України було створено Державну службу боротьби з економічною злочинністю, яка стала складовою частиною кримінальної міліції системи МВС.

Враховуючи те, що на шляху реалізації програмних засад реформування економіки України, висунутих Президентом і схвалених Верховною Радою в листопаді 1994 р., серйозною перешкодою стала злочинність, Президент розпорядженням від 10 лютого 1995 р., № 35/95-рп затвердив ще й Програму заходів щодо запобігання злочинності у сфері економіки. Вона передбачала вже 47 пунктів різних заходів стосовно протидії зловживанням у зовнішньоекономічній діяльності держави, правового захисту підприємництва й реформування власності тощо, у тому числі й питання організаційно-правового й ресурсного забезпечення.

Ці заходи знайшли своє подальше відбиття й у другому загальнодержавному документі – Комплексній цільовій програмі боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки, затвердженій указом Президента України від 17 вересня 1996 р., № 837/96, яка передбачала окремий розд. VI “Боротьба зі злочинністю у сфері економіки”, що містив 22 пункти різних заходів. Виконанню Програми заходів щодо запобігання злочинності в економіці, було присвячено ще й постанову Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 р., № 109, яка окреслила низку додаткових завдань у сфері боротьби зі злочинністю в економіці, а питанням виконання Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю – розпорядження Президента України від 25 лютого 1997 р., № 98/97-рп “Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби зі злочинністю”.

Заходи стосовно зазначених питань закріплені й у третьому загальнодержавному документі – Комплексній програмі профілактики злочинності на 2001-2005 роки, затвердженій указом Президента України від 25 грудня 2000 р., № 1376/2000. Вона також містила окремий розд. V “Зменшення кримінального тиску на економічні відносини”, що складався із 17 пунктів різних заходів, зокрема: (а) аналіз законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в економіці, та підготовка пропозицій по внесенню до них відповідних змін і доповнень з урахуванням сучасного стану розвитку економіки України; (б) аналіз причин поглиблення розвитку “тіньової економіки” й умов, які цьому сприяють, і проведення узгоджених заходів по профілактиці економічних злочинів у банківській, фінансовій, зовнішньоекономічній сферах і в царині приватизації; (в) проведення перевірок додержання законності суб'єктами господарської діяльності в різних секторах економіки та ін. Із питань виконання цієї Програми було також прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р., № 1120.

Певна низка заходів стосовно боротьби зі злочинністю у сфері економіки (у першу чергу її попередження) міститься і в інших указах Президента України, серед яких можна назвати наступні: від 21 січня 1998 р., № 41/98 “Про запровадження режиму жорсткого обмеження бюджетних видатків та інших державних витрат, заходи щодо забезпечення надходження доходів до бюджету і запобігання фінансовій кризі”; від 7 серпня 1999 р., № 969/99 “Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України”; від 31 березня 2000 р., № 552/2000 “Про заходи щодо легалізації фізичними особами доходів, з яких не сплачено податки”; від 16 листопада 2000 р., № 1242/2000 “Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з корупцією, іншими протиправними діями в соціально-бюджетній сфері та забезпечення економного витрачання державних коштів”; від 20 березня 2001 р., №183/2001 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2001 року “Про заходи щодо детінізації економіки”; від 25 грудня 2001 р., № 1251/2001 “Про зміцнення фінансової дисципліни та запобігання правопорушенням у бюджетній сфері”; від 5 березня 2002 р., № 216/2002 “Про заходи щодо детінізації економіки України на 2002-2004 роки”; від 18 листопада 2005 р., №1615/2005 „Про першочергові заходи щодо детенізації економіки та протидії корупції” та ін.

Таким чином, можемо констатувати, що на загальнодержавному рівні створено певну нормативну базу стосовно попередження в царині економіки злочинності, яка постійно змінюється, доповнюється і вдосконалюється. Але не всі заходи, указані в державних програмних та інших нормативно-правових документах, на жаль, виконуються. Причин цьому багато; більшість із них загальновідомі, і на них уже зверталась увага в науковій літературі [2, с. 3-28], але на деяких ще раз хотілося б зупинитись. По-перше, певні заходи не були виконані свого часу та й не будуть виконані й надалі, тому що вони не відповідають вимогам, які ставляться до таких заходів при їх розробці. Це такі вимоги, як обґрунтованість, економічна доцільність, комплексність, диференціація, реальність, конкретність та ін. [Див.: 3, с. 127-136; 10, с. 123-125; 11, с. 107, 108]. По-друге, до участі в розробці програм боротьби зі злочинністю не залучаються науковці – фахівці в галузі кримінології, такі програми не проходять кримінологічної експертизи або на них не надаються висновки науково-дослідних установ чи провідних юридичних вищих навчальних закладів. Зокрема, наскільки нам відомо, в Інститут вивчення проблем злочинності АПрН України і на кафедрі кримінології і кримінально-виконавчого права НЮА України такі документи жодного разу не направлялися. По-третє, не використовувалися й не використовуються при їх розробці і результати сучасних кримінологічних досліджень.

Між тим, наявність хоча й не зовсім добротних щодо приводу юридичної техніки програм боротьби зі злочинністю (у тому числі і у сфері економіки) все ж таки краще, ніж узагалі їх відсутність. Бажано, щоб до вищевказаних зауважень врешті-решт прислухалися як замовники, так і розробники подібних загальнодержавних програмних документів, бо на черзі дня – розробка і прийняття четвертої загальнодержавної програми боротьби зі злочинністю: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 р., № 116-р уже схвалено Концепцію Комплексної програми профілактики правопорушень на 2006-2008 роки. А деякі науковці схиляються до того, щоб було прийнято ще й окремі концепції протидії злочинності як раз в економіці [6, с. 22; 12, с. 15].

На сьогоднішній же та й на майбутній день, на нашу думку, нормотворча діяльність з питань протидії злочинності в царині економіки повинна бути перенесена у площину загальносоціального попередження, оскільки досить широке коло суспільних відносин у зазначеній сфері відповідно до ст. 92 Конституції потребує врегулювання у першу чергу на рівні законів України. У науковій літературі з цього приводу зазначається, що „недоліки правового регулювання економічних відносин є одним із провідних факторів стійкого криміногенного економічного розвитку” [7, с. 156].

Останнім часом (2000-2005 рр.) Верховною Радою України прийнято десятки законів, які повинні врегулювати ті чи інші суспільні відносини в економічній діяльності різних суб'єктів господарювання, серед яких можна назвати наступні:

1) *на рівні загальнодержавного регулювання економічних процесів* – від 23 березня 2000 р., №1602-III „Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”; від 18 березня 2004 р., №1621-IV „Про державні цільові програми”;

2) *у сфері промисловості* – від 16 березня 2000 р., № 1559-III “Про державну підтримку космічної діяльності”; від 21 вересня 2000 р., №1991-III “Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боеприпаси, їх елементи та вироби спецхімії”; від 11 січня 2001 р., № 2211-III “Про визнання бронетанкової галузі однією із пріоритетних у промисловості України та заходи щодо надання їй державної підтримки”; від 12 липня 2001 р., № 2660-III “Про державну підтримку літакобудівної промисловості в Україні”; від 17 січня 2002 р., № 2975-IV “Про подальший розвиток гірничо-металургійного комплексу” та № 2987-III “Про Національну програму будівництва суден рибпромислового флоту України на 2002-2010 роки”; від 24 жовтня 2002 р., № 203-IV “Про Загальнодержавну (Національну) космічну програму України на 2003-

2007 роки”; від 20 лютого 2003 р., № 545-IV “Про державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації”; від 6 березня 2003 р., № 601-IV “Про державну підтримку книговидавничої діяльності”; від 19 лютого 2004 р., № 1516-IV “Про Загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року”; від 9 квітня 2004 р., № 1676-IV “Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій”;

3) у сфері господарської діяльності – від 17 лютого 2000 р., № 1457-III “Про усунення дискримінації в оподаткування суб’єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження”; від 22 лютого 2000 р., № 1490-III “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти”; від 6 квітня 2000 р., № 1641-III “Про майнову відповідальність за порушення умов договору підяду (контракту) про виконання робіт на будівництві об’єктів”; від 20 квітня 2000 р., № 1682-III “Про природні монополії”; від 1 червня 2000 р., № 1776-III „Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”; від 19 жовтня 2000 р., № 2063-III “Про державну підтримку малого підприємництва”; від 21 грудня 2000 р., №2157-III “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва”; від 11 січня 2001 р., №2210-III „Про захист економічної конкуренції”; від 15 березня 2001 р., №2299-III “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”; від 5 квітня 2001 р., №2374-III „Про обіг векселів в Україні”; від 17 травня 2001 р., №2406-III “Про підтвердження відповідності” та №2408-III “Про стандартизацію”; від 23 березня 2000 р., №1587-III „Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм” в редакції Закону України від 10 липня 2003 р., №1098-III; від 12 липня 2001 р., №2658-III „Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” та №2664-III “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”; від 4 жовтня 2001 р., №2759-III „Про поштовий зв’язок”; від 29 листопада 2001 р., №2864- III “Про введення мораторію на примусову реалізацію майна”; від 20 грудня 2001 р., №2908-III „Про кредитні спілки”; від 17 січня 2002 р., №2953-III „Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів господарювання, пов’язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування”; від 4 липня 2002 р., №40-IV „Про інноваційну діяльність”; від 16 січня 2003 р., №433-IV „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”; від 15 травня 2003 р., №755-IV „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців”; від 22 травня 2003 р., №851-IV „Про електронні документи та електронний документообіг”; від 22 травня 2003 р., №877-IV „Про електронний цифровий підпис”; від 10 липня 2003 р., №1087-IV „Про

кооперацію”; від 11 вересня 2003 р., №1160-IV „Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”; від 18 листопада 2003 р., №1280-IV “Про телекомунікації”; від 23 грудня 2004 р., №2286-IV „Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва”; від 23 грудня 2004 р., №2288-IV „Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення”; від 23 червня 2005 р., №2704-IV „Про організацію формування та обігу кредитних історій”; від 6 вересня 2005 р., №2806-IV „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”; від 6 вересня 2005 р., №2809-IV „Про безпечність та якість харчових продуктів”; від 8 вересня 2005 р., №2860-IV “Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів підприємницької діяльності, пов’язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів”; у новій редакції прийняті Закони України “Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах”, „Про страхування”, „Про рекламу”, „Про туризм”, „Про лізинг”, „Про захист інформації в автоматизованих системах”; 16 січня 2003 р. прийнято також Господарський кодекс України;

4) у сфері приватизації – від 18 травня 2000 р., №1723-III „Про державну програму приватизації”; від 18 травня 2000 р., №1741-III „Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України”; від 13 липня 2000 р., №1869-III „Про особливості приватизації відкритого акціонерного товариства „Укртелеком”; від 14 вересня 2000 р., №1953-III „Про особливості приватизації об’єктів незавершеного будівництва”; від 2 листопада 2000 р., №2085-III „Про особливості приватизації пакета акцій, що належать державі у статутному фонді відкритого акціонерного товариства „Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча”; від 9 квітня 2004 р., №1677-IV „Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії „Укррудпром”; від 12 січня 2005 р., №2319-IV „Про формування конкурентних засад у процесі приватизації акцій (часток, паїв), що належать державі у майні юридичних осіб”;

5) у сфері митної справи – від 5 квітня 2001 р., №2371-III „Про Митний тариф України”, від 13 вересня 2001 р., №2681-III “Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України”; від 6 липня 2005 р., №2739-IV „Про деякі питання ввезення на митну територію України транспортних засобів”; 11 липня 2002 р. прийнято Митний кодекс України;

б) у сфері банківської справи – від 7 грудня 2000 р., №2121-III “Про банки та банківську діяльність”; від 20 вересня 2001 р., №2740-III “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб”;

7) у сферах бюджетній та оподаткування – від 21 грудня 2000 р., №2181-III “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”; від 22 травня 2003 р., №889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб”; від 1 липня 2004 р., №1953-IV “Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об’єднань”;

8) у сфері оборони та військово-промислового комплексу – від 20 лютого 2003 р., №549-IV “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання”; від 18 листопада 2004 р., №2198-IV “Про організацію оборонного планування”;

9) у галузі транспорту – від 6 квітня 2000 р., №1644-III “Про перевезення небезпечних вантажів”; від 5 квітня 2001 р., №2344- „Про автомобільний транспорт”; від 5 лютого 2004 р., №1449-IV „Про Державну спеціальну службу транспорту”; від 18 березня 2004 р., №1624-IV „Про розвиток автомобільної промисловості України”; від 29 червня 2004 р., №1914-IV „Про міський електричний транспорт”; від 8 вересня 2005 р., №2862-IV “Про автомобільні дороги”;

10) на ринку нерухомості – від 5 червня 2003 р., №898-IV „Про іпотеку”; від 19 червня 2003 р., №979-IV „Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати”; від 19 червня 2003 р., №978-IV „Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю”; від 1 липня 2004 р., №1952-IV „Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень”;

11) у паливно-енергетичному комплексі – від 12 липня 2001 р., №2665-III „Про нафту і газ”; від 20 лютого 2003 р., №555-IV “Про альтернативні джерела енергії”; від 5 лютого 2004 р., №1456-IV „Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат”; від 23 червня 2005 р., №2711-IV „Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу”;

12) у сфері житлово-комунального господарства – від 20 лютого 2003 р., №554-IV „Про реструктуризацію заборгованості з квартирної плати, плати за житлово-комунальні послуги, спожиті газ та електроенергію”; від 24 червня 2004 р., №1875-IV „Про житлово-комунальні послуги”; від 24 червня 2004 р., №1869-IV „Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки”; від 2 червня 2005 р., №2633-IV „Про теплопостачання”;

13) у сфері сільського господарства та агропромислового комплексу – від 18 січня 2001 р., №2237-III “Про врегулювання заборгованості за бюджетними позичками, наданими державним та іншим сільськогосподарським підприємствам усіх форм власності і

господарювання через заготівельні і переробні підприємства, та реструктуризацію заборгованості зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) переробних підприємств агропромислового комплексу"; від 7 лютого 2002 р., №3023-III „Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу"; від 4 липня 2002 р., №37-IV “Про зерно та ринок зерна в Україні”; від 15 травня 2003 р., №742-IV „Про особисте селянське господарство”; від 5 червня 2003 р., №900-IV “Про захист прав покупців сільськогосподарських машин”; від 17 червня 2004 р., №1807-IV „Про сільськогосподарську дорадчу діяльність”; від 24 червня 2004 р., №1877-IV „Про державну підтримку сільського господарства України”.

Наведений перелік є досить об'ємним, але не вичерпним. Крім зазначених прийнята ще низка законів, що мають міжгалузевий характер, а також багато законів, якими постійно вносилися зміни й(або) доповнення як у вищевказані, так і в інші, у першу чергу базові економічні закони, прийняті за часів побудови ринкової економіки в Україні. Удосконалення чинного законодавства – процес безперервний і, безумовно, позитивний, але хотілося б зупинитися й на деяких негативних моментах правотворчості. Якщо це закон новий або прийнятий у новій редакції, після ретельного ознайомлення з його текстом можливо зрозуміти, з якою метою його прийнято й наскільки він потрібен, які суспільні відносини він буде регулювати, який механізм його застосування чи виконання, чи принесе він соціальний ефект суспільству й державі чи, навпаки, нашкодить. Якщо ж це зміни й(або) доповнення до закону, інколи із суттю їх прийняття, доцільністю чи необхідністю не завжди зможе розібратися навіть кваліфікований юрист-практик або науковець, не говорячи вже про пересічного громадянина. І дійсно ці зміни або доповнення спрямовані на благо суспільству чи тільки на задоволення корпоративних, кланових інтересів або, (що найгірше) організованих злочинних угруповань? Інколи ж зміни (доповнення) роблять положення закону настільки заплутаними, суперечливими або не узгоджуваними з іншими правовими актами, особливо з інших галузей права, що в цілому руйнують налагоджений механізм його застосування чи виконання. У зв'язку з цим ще раз наголошуємо на загальновідомому: існує нагальна потреба у прийнятті таких законів, як “Про нормативно-правові акти” і “Про кримінологічну експертизу”, що вже давно розроблені, доцільність затвердження яких у юридичної громадськості не викликає сумнівів і які вже досить тривалий час “туляють” у коридорах Верховної Ради України.

Нагадуємо також, що в 90-х роках існувала досить позитивна, на наш погляд, практика, коли тексти важливих указів Президента України друкувалися на шпальтах газети “Урядовий кур'єр” одноразово з

коментарями до указів, у яких пояснювалися їх головні положення й необхідність для врегулювання тих чи інших економічних відносин. Було б доцільно, як вбачається, щоб і зараз до законів, особливо якими вносяться зміни чи доповнення, теж надавався відповідний коментар розробниками законопроекту або профільними комітетами Верховної Ради України хоча б у таких загальнодержавних газетах, як “Голос України” чи “Урядовий кур’єр”. Адже дивитися постійно засідання Верховної Ради України чи її щоденник по телебаченню, щоб орієнтуватися в законотворчому процесі, у більшості населення бракує часу через зайнятість на роботі.

Слід також звернути увагу на те, що крім великої кількості законодавчих актів існує ще більше підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють ті чи інші суспільні відносини у сфері економіки. Наприклад, у правовій літературі зазначається, що тільки “фундамент податкової системи України в даний час складає тисячі нормативних актів і підзаконних інструкцій, роз’яснень, вказівок, листів, що не мають взагалі правостановлюючого значення. А загалом ці відносини регулюють 4922 акти різної юридичної сили і 650 актів, що стосуються ліцензування. У паливно-енергетичному комплексі також зареєстровані тисячі підзаконних актів, що видаються ледве не щодня. Сферу приватизації регулює більше 600 нормативних актів” [5, с. 90], тому проаналізувати їх у рамках однієї статті неможливо.

Отже, чинні нормативно-правові акти, що регулюють економічні процеси у країні, потребують на сьогоднішній день, по-перше, детального вивчення, аналізу і предметної систематизації з метою виявлення закладених у них чинників детермінації злочинності в царині економіки й усунення їх у майбутньому. По-друге, все ж таки необхідно запровадити певний механізм розробки і прийняття нормативно-правових актів економічної спрямованості, який повинен включати: (а) економічне обґрунтування доцільності їх прийняття, (б) комплексну економіко-правову, у тому числі й кримінологічну, експертизу, (в) аналіз можливих негативних соціальних наслідків, що можуть виникнути в разі вступу у дію відповідних нормативно-правових актів, умов їх блокування або усунення тощо. Поряд з іншими вказані заходи теж позитивно вплинуть на зменшення рівня злочинності у сфері економіки.

Список літератури: 1. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: Моногр. – Ірпінь: Акад. держ. податк. служби, 2002. – 449 с. 2. Голина В.В. Злочинності – організовану протидію. – Х.: Рубікон, 1998. – 128 с. 3. Голина В.В. Научные подходы к деятельности по предупреждению преступности // Пробл. законности: Респ. межведом. науч. сб. / Отв. ред. В.Я.

Таций. – Вып.31. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 1996. – С.127-136. **4.** *Даньшин И.Н.* Общетеоретические проблемы криминологии: Моногр. – Х.: Прапор, 2005. – 244 с. **5.** Злочинність у сфері економіки: проблеми прогнозування, планування та координації заходів протидії / За ред. *Кальмана О.Г.* – Х.: Вид-во ТОВ “Новасофт”, 2005. – 255 с. **6.** *Кальман О.Г.* Злочинність у сфері економіки: теоретичні та прикладні проблеми попередження: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України. – Х., 2004. – 40 с. **7.** *Кальман О.Г.* Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: Моногр. – Х.: Гімназія, 2003. – 352 с. **8.** *Кальман О., Лисодєд О.* Нормативно-правове забезпечення боротьби зі злочинністю у сфері економіки // Прокуратура. Людина. Право. – 2005. – №1. – С. 68-72. **9.** *Кальман О.Г., Христич І.О., Дарноних Г.Ю., Чікіна Н.О.* Кримінологічні проблеми прогнозування економічної злочинності, планування і координації заходів боротьби з нею // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. пр. – Вип.7. – Х.: Право, 2003. – С.56-89. **10.** Кримінологія: Заг. та Особ. ч.: Підручник / За ред. *І.М. Даньшина.* – Х.: Право, 2003. – 352 с. **11.** Курс лекцій по криминологии / Под ред. *Даньшина И.Н.* (Общая часть) и *Голины В.В.* (Особ. ч.). – Х.: Одиссей, 2006. – 280 с. **12.** *Пивоваров В.В.* Податкова і кредитно-фінансова злочинність: кримінологічна характеристика та попередження: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України. – Х., 2003. – 20 с.

Надійшла до редакції 13.03.2006 р.